

**PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS
EGYETEM
TÖRTÉNELEMTUDOMÁNYI DOKTORI
ISKOLA
GAZDASÁG-, RÉGIÓ- ÉS
POLITIKATÖRTÉNETI MŰHELY**

**Az 1968-as májusi diákmozgalom és de Gaulle
bukásának külpolitikai összefüggései**

c. Ph.D értekezés tézisei

Készítette: Kovács Örs

Doktori iskola vezetője: Dr. Frölich Ida DSc

Műhelyvezető: Dr. Berényi István DSc

Témavezető: Dr. Botos Máté Ph.D

Budapest, 2013

I. KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK

Az 1968-as májusi párizsi eseményekkel, és de Gaulle bukásával is igen sok munka foglalkozik. Ez a dolgozat mégis egy új megközelítésében kísérli meg feltárni az összefüggéseket, különös tekintettel a két esemény mögött húzódó külpolitikai összefüggésekre, amelyek között kapcsolatot vélünk felfedezni. A dolgozat alapvetően két részre bontható.

Először bemutatjuk az események eszmei hátterét, amely az 1968-as „világjelenségből” fakad, így mindenképpen ki kell térni az eszmei vonulatra, de nem ez a kutatás fő témája. Itt kész munkák alapján foglaltuk össze az eszmék fejlődését és vontunk le következtetéseket. Ezen keresztül tudjuk elhelyezni Párizst is a világjelenségek sorában, így tudjuk igazán felmérni, hogy mi is volt az az életérzés, ami áthatotta a korszellemet, és amiben a párizsi események is lezajlottak. Párhuzamos jelenségek vannak a világ valamennyi pontján, mégis mindegyik eseménysor sajátos vonásokat tartalmaz, sőt, a sajátos vonások mögött partikuláris célok megvalósítására való törekvést fedezhetünk fel. Így jobban érthető, hogy melyik megmozdulásnak mi lehet a valódi oka, és ennek kiderítésére törekszünk alábbi munkákkal Párizssal kapcsolatban is.

A dolgozat nagyobbik, második része a francia politika- és diplomáciatörténet céljait, törekvéseit, útvesztőit elemzi 1958-1969 között, mert csak így érthető a politikai motiváció 1968 májusa mögött. Ennek érdekében de Gaulle elnöki ciklusának diplomáciáját vizsgáltuk, különös tekintettel azokra a konfliktusokra, amelyek

miatt néhány országnak bizony érdekében állhatott a Tábornok rendszerének felpuhítása, esetleg megbuktatása. Ehhez levéltári kutatásokat is végeztünk, amelyek elengedhetetlenek a francia diplomácia megismeréséhez, és megmutatják azokat a törésvonalakat, amelyek a franciák és más hatalmak – főleg USA, Szovjetunió, Kína, Anglia, Izrael, NSZK – között fennállt. Ezen kontextus nélkül lehetetlen leásni 1968 májusának háttéréig, mert a belső motivációk mellett külpolitikai tényezők is szerepet játszhattak az események alakulásában. A kérdés tehát több szempontból is bonyolult: de Gaulle sajátos politikai kultúrájával eltér az átlagos, víziók nélküli politikusoktól, ráadásul a háborús hős mítoszt kihasználva szinte érinthetetlen a politikai mezőnyben. A kutatás célja, hogy megvizsgálja, hogy a belső feszültségek miként kapcsolódnak össze az ún. '68-as szellemmel, miként épül rá a világpolitika, és igyekszik a francia politikát saját érdekeinek megfelelően befolyásolni, és véget vetni a Tábornok általuk károsnak vélt céljainak.

A francia szemléletű világpolitikai elemzések szakkönyvei közül kiemelkedik **Georges-Henri Soutou**: *La guerre de Cinquante Ans. Les relations Est–Ouest, 1943–1990* [Fayard, Paris, 2001.] c. könyve, amely tankönyvszerűen tárgyalja rendkívül precízen és minden témát alaposan körüljárva a hidegháború történetét, amelyet természetesen francia módon értékel. A tanulmányokból álló **Michel Winock**: *Le temps de la guerre froide. Du rideau de fer à l'enfouissement du communisme* [Seuil, Paris, 1994] c. műve olvasmányosabb formában, az érzésekre, a mindennapokra is nagy

figyelmet fordítva találja a hidegháborút. A francia diplomáciát és annak kérdéseit szinte napjainkig elemzi egy-egy kérdéskör köré csoportosítva **Maurice Vaïsse**: *La puissance ou l'influence. La France dans le monde depuis 1958*. [Fayard, Paris, 2009.] De Gaulle diplomáciájával, politikai szerepével, személyiségével foglalkozik **Maurice Vaïsse**: *La grandeur. Politique étrangère du général de Gaulle 1958-1969* [Fayard, Paris 1998.] ebben a művében. A professzor műve teljes összefüggésben tárgyalja a francia diplomáciatörténetet de Gaulle elnöki ciklusa idején. Számunkra különösen értékes információkat tartalmazott a külpolitika belső támogatásának megítéléséről, az európai Európa politika összefüggéseiről, a NATO-hoz, Izraelhez és Kínához fűződő viszonyról. A májusi eseményeket viszont kevésbé érinti, illetve leginkább ott hangsúlyozza, ahol a külpolitikai következményei kimutathatóak. A Szovjetunióval kapcsolatos viszonyt **Maurice Vaïsse** által szerkesztett tanulmánykötetből – *De Gaulle et la Russie* [CNRS, Paris, 2006] – ismerhető meg talán a legalaposabban, amelyben külön tanulmány szól arról, hogy a szovjet sajtó miként prezentálta és miért úgy a májusi eseményeket. Nagyon fontos mű **Daniel Ainson**: *De Gaulle et Israël* [Presses Universitaires de France, Paris 1991.], amely minden oldalról bemutatja a két ország viszonyának alakulását. **Vincent Jouvert**: *L'Amérique contre de Gaulle. Histoire secrète 1961-1969* [Seuil, Paris, 2000.], amiben a szerző a francia-amerikai és a francia-izraeli viszony megromlásának is szerepet tulajdonít a párizsi május háttérében. A politológiai elemzések során érdemes elolvasni eszméletörténeti szempontból

Raymond Aron tanulmányait: *Les Crises 1966-1974*, [Tome III., Fallois, Paris. 1997.]

Az V. köztársaság jobb megértéséhez fontos mű **Jean-François Sirinelli**: *Comprendre la Ve République*, [Presses Universitaires de France, Coll. "Hors collection" Paris, 2010]. A hatvanas éveket közvetlen közléről bemutató Franciaországot középpontba állító mű **Michel Winock**: *Chroniques des années soixante* [Seuil, Paris, 1987] c. műve. A **Maurice Vaisse** professzor vezetésével összeállított francia külügyi levéltári anyagokból készült forrásgyűjtemény –: *Mai 68, vu de l'étranger*, [CNRS, Paris 2008.] – 1968 májusáról elemzés nélkül ráirányítja a figyelmet a külpolitikai háttérre. Nagyon értékes ez a gyűjtés, mert a **Document Diplomatique Français 1968 I-II** (továbbiakban: DDF) köteteiből hiányzó dokumentumokat is tartalmazza. A forrásgyűjtemények közül a harmadik hasonlóan hasznos és magyar nyelvű, **Garadnai Zoltán**: *Iratok a magyar-francia kapcsolatok történetéhez* [Gondolat, Bp., 2008.], amely ugyan elsősorban a magyarországi kapcsolatokkal foglalkozik, de közben a francia politikai európai és világbeli törekvéseire is utal.

Az eszmetörténet ismertetésében **Geneviève Dreyfus-Armand –Robert Frank – Marie-Françoise Lévy – Michelle Zancarini-Fournel**: *Les années 68. Le temps de la contestation*, [Coll. Histoire du temps, Éd. Complexe 2000.] c. mű sokoldalúan vizsgálja a különböző csoportokat a francia diákságon belül, a szimbólumokat és a módszereket, amelyeken keresztül leginkább összekapcsolódtak a nemzetközi mozgalmakkal. A katolicizmus és

1968 májusának viszonyához **Grégory Bureau**: *Le Mai des catholiques* [Édition de l'Atelier, Paris, 1998.] és **Monique Hébard**: *De mai 68 aux JMJ 97*, [Desclée de Brouwer, Paris, 1998.] művei szolgáltak alapul. Mivel azonban itt csak összefoglalni szándékoztunk az 1968-as eszméket, sok magyar nyelvű munkát, cikket, tanulmányt is felhasználtunk. Ezek közül kiemelkedik a Kínával foglalkozó **Jung Chang – Ion Halliday**: *Mao – Az ismeretlen történet*, [Európa, Bp., 2006.], amelyből elsősorban a kínai külpolitika francia relációit és a kulturális forradalommal foglalkozó részeknek szenteltünk nagyobb figyelmet. Ugyanígy nagy segítségül szolgált a '68-as világhírességek áttekintéséhez **Norbert Frei**: *1968 – Diáklázadások és globális tiltakozás*, [Corvina, 2008] és **Mark Kurlansky**: *1968 – Egy év, amely felrázta a világot* [HVG, Bp., 2006.] c. munkái, melyek ismeretterjesztő jellegük ellenére jól ragadják meg a korszak hangulatát, és sok tiltakozó csoportot bemutatnak a világ valamennyi pontjáról. Természetesen ez a rész létfontosságú **Herbert Marcuse** megértése szempontjából, akit saját műve és a vele foglalkozó tanulmányok, valamint vele készített interjúkon keresztül próbálunk bemutatni, mert gondolatrendszere biztosan hatott nemcsak a párizsi, de a világ bármely pontján szerveződő mozgalmakra.

Magyar könyvek közül **Gazdag Ferenc**: *Franciaország története 1918-1995* [Kossuth, Bp., 2011] c. művénél a korábbi kiadást használtam, mert az általam tárgyalt időszakot az 1989-es kiadás részletesebben tárgyalja, bár az 1968-as párizsi eseményekkel keveset foglalkozik. A francia diplomácia történetéhez és a

gazdasági és társadalmi folyamatok átlátásához nélkülözhetetlen összefoglalás. **Salgó László**: *De Gaulle diplomáciája* [Kossuth kiadó, Budapest, 1972.] és *De Gaulle Európa-(tér)képe* [In. Társadalmi Szemle, 1990/11.] .c tanulmánya jól összefoglalja a kortárs szemével, miként látták Magyarországról a Táborno­kot, és a tanulmány mára azért is értékes, mert a korábban jellemző ideológiai aspektusú megközelítést elhagyva reálisabb képet ad a Táborno­k külpolitikai elgondolásáról. **Andrew Shennan**: *De Gaulle* [Akadémiai Kiadó, Bp., 1997.] munkája elsősorban a népszerűsítő irodalom sorába illeszthető.

A kutatás elsősorban levéltári anyagokra épült, felhasználva az említett francia belügyi levéltár anyagait, valamint a francia külügyi levéltár **AMAE – Archives de Ministère des Affaires Etrangères (Párizs/Nantes/Colmar)** párizsi részlegének iratai mellett a **Documents Diplomatiques Français (DDF)** 1968-as köteteit és **VAISSE** professzor korábban már említett 1968-as dokumentumgyűjteményét, valamint a **Foreign Relations of the United States (FRUS)** iratait is. Természetesen a magyar iratok sem hiányoznak, a **MNL-OL (Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár)** külügyi levéltári anyagát, sajtószemléit és az **MSZMP (Magyar Szocialista Munkáspárt)** anyagait is felhasználtuk a teljesebb kép érdekében.

II. KUTATÁSI MÓDSZEREK, NEHÉZSÉGEK

A dolgozat vezérfonalát a májusi események külpolitikai hátterének vizsgálata adja. Előtte azonban feltétlenül szükséges mind a korszellem ismertetésére, mind a francia diplomáciai törekvések megismerésére törekednünk, és a májusi események közvetlen külpolitikai helyének, hatásainak taglalása is. A dolgozat újszerűségét talán éppen ez a sajátos nézőpont adja, amely olyan feltételezésekkel járhat együtt, amely a májusi eseményeket a belpolitikai küzdelmek izgalmas színtere mellett külpolitikai térben is fontos helyzetbe juttatja. De Gaulle bukása és a francia külpolitikai törekvések finomodása a későbbiekben egyértelműen a párizsi májusban gyökerezik.

A témában a legtöbb nehézséget levéltári anyagok titkosítása okozza. Igazából nem tudjuk eldönteni, hogy volt-e külföldi szervezés a mozgalom kirobbantásában, mennyire vettek részt a mozgalom finanszírozásában, alakításában, mert számtalan valószínűleg nélkülözhetetlen információkat rejtő irat még jelenleg is titkos. Ebből az is következik, hogy a történészek többféleképpen ítélik meg ezt a kérdést, már aki egyáltalán foglalkozik vele. Amiből kiindulhatunk, hogy a de Gaulle-hoz közelálló kormányzati körök – miként maga a Tábornok is – azt gyanították, hogy az egész párizsi eseménysort külföldről mozgatják. A *francia belügyi levéltárban (ANF Fontainebleau) az SDECE ide vonatkozó iratai titkosak, jelzetei: 19860074 Art 4–6 és 19830410 ART 1–3*. Még rendkívül sok témához kapcsolódó irat szintén titkos, melyeket itt láttam:

- De Gaulle-lal foglalkozik– *jelzet: 19890638 Art 35–36, és 44;*
- Cohn-Bendittel kapcsolatos– *jelzet: 19910194 Art 7,9,10;*
- PCF-vel kapcsolatos – *jelzet: 19960325 Art 1–25;*
- a rendőrség akkori működtetésével, eseményekben való szerepével kapcsolatos – *jelzet: 19860146 Art 31–33*

Ennek a legutóbbi dokumentumnak rövid rezüméje olvasható a katalógusban, amely tájékoztat CRS szerepéről a közrend helyreállításában, valamint a kommunista párt viselkedéséről szóló rendőri és nemzetbiztonsági jelentésekről szól.

Ez a kis összeállítás jól bemutatja azokat a nehézségeket, melyekkel szembesülünk 1968 kutatása során. A különböző érdekek védelme miatt történő titkosítások akár azt a gyanút is erősíthetik, hogy valóban volt akkor egy külföldi szál, de azt is mondathatják velünk, hogy mindez csak spekuláció addig, amíg a titkosításokat fel nem oldják, amelyet sajnos nem valószínű, hogy megérünk, hisz általában 60-100 év közötti időtartamról van szó, melynek eddig legfeljebb a fele telt el. Ennek ellenére a meglévő adatainkra támaszkodva mégis megkísérlünk egy hipotézist felállítani, mellyel a külföldi szál létét igazolnánk.

III. A DOLGOZAT SZERKEZETE ÉS HIPOTÉZISEI

A dolgozat bevezetés és befejezés nélkül 6 részben dolgozza fel a hipotéziseket. Természetesen kötelességünk röviden bemutatni a hidegháborús környezetet, felhasználva a közismert tényeket, bemutatva annak a folyamatnak az erősödését, ami az I.

világháborúval vette kezdetét: Európa elveszti a világban betöltött vezető szerepét.

Majd az eszmetörténet bemutatása következik, hiszen a '60-as évek diákmozgalmi, tüntetési sok szellemi és lelki hasonlóság mentén alakulnak ki, és egy új életforma kialakulását eredményezik. Erről szóló összefoglalásunk azt a célt szolgálja, hogy jobban értsük Párizst, és el tudjuk helyezni a francia eseményeket a nemzetközi folyamatok sorában.

Feltétlenül szükséges némileg bemutatni Franciaországot 1945 után, különös figyelmet fordítva a politikai, gazdasági, társadalmi viszonyokra, és de Gaulle szerepére, akit nem fogunk részletesen bemutatni, mert élettörténete közismert, és minket, mint politikus érdekel, különösen elnökként. De Gaulle személyisége és az ebből fakadó koncepciói is érdekesek számunkra, mert elképzelései igencsak önállósuló törekvéseket mutattak a korabeli politikai rendszerben, amivel sok ellenséget szerzett.

Majd egy olyan külpolitikai elemzést próbáltunk készíteni, amely Magyarországon eddig nem készült, hiszen a gaulle-ista külpolitika azon területeit vizsgálja, amely ösztönözhetette külföldi hatalmakat arra, hogy a májusban kialakuló mozgalmakat felhasználva, nyomást gyakoroljanak de Gaulle külpolitikájának megváltoztatására. Ehhez megismerjük a Táborkok külpolitikai koncepciójának alapvetéseit, és az 1968-as párizsi válság mögött gyanított országokkal kapcsolatos politikáját is.

Végül a májusi események külpolitikai és belpolitikai hatásait vizsgáljuk, amely a külpolitika módosítását kényszerítette ki és a belpolitikában az elnök lemondásához vezetett.

A kutatást az MNL-OL 1968-as franciaországi jelentései között talált irat inspirálta. Itt bukkantam rá a francia események külföldi befolyásolására utaló feljegyzésre.¹

A kutatási hipotézisek erre épültek:

1) A párizsi eseményeket illetően az eszmei háttér nem tűnik elég indoknak ahhoz, hogy ez az eseménysor ilyen méreteket öltjön. A résztvevők többsége valószínűleg nem értette és nem is olvasta, hogy miről szóltak a filozófusok, de értették az új zenei irányzatokat és a szociális követeléseket. A hippy mozgalom sem volt jelentős, nagyjából a szexuális kérdések, a drog és a vietnámi kérdéskör csatlakozott itt a '68-as romantikához. Ezek viszont nem olyan jelentős témák, hogy magyaráznák a májusi tömegmozgalom váratlan erejét. A tömegmozgalom leginkább a szociális- és munkakörülmények javításának vágyából fakadt. Itt viszont nincsen olyan rossz helyzet, hogy ez de Gaulle rendszerét ilyen mértékig megrendítse, hiszen az életkörülmények egyáltalán nem rosszak, és a demokrácia is szilárd. Külső befolyás nélkül nem lett volna ilyen mértékű felkelés.

2) Franciaországban szinte előzmények nélkül söpört végig '68 szelleme. Itt viszonylagos jólét van és leginkább rend, amit egy vallásos és konzervatív hős teremt meg, aki mindkét szélsőséget – ti. náciak elleni harc vezetője, 1946-os visszavonulásában pedig jelentős

¹ MNL-OL KÜM XIX-J-1-j-002515/1/1968 (37. d – Franciaország)

szerepet játszott, hogy nem volt hajlandó együttműködni a komoly népszerűségnek örvendő kommunistákkal – korábbi pályafutása alapján már bizonyítottan elítélte. Így kikezdehetlenné vált. Ezzel a politikai tőkével kortársai közül szinte senki nem rendelkezett, amit ő úgy kívánt kamatoztatni, hogy Franciaországot elkezdte visszavezetni a korábban betöltött világpolitikai szerepéhez, hatékonyan működtette a Közös Piacot, látszólag semmi ok nincs egy zendülésre. Természetesen ezen aspektusok gyengítése volt a riválisok célja. De Gaulle-lal kapcsolatban a valódi kérdés az, hogy politikája kiválthatott-e olyan ellenállást, ami egyáltalán a májusi válsághoz vezetett? Véleményünk szerint igen.

3) Az ellenérdekelt hatalmak vajon a spontán mozgalmakban rejlő lehetőséget felhasználták-e, ha igen mennyire, de Gaulle meggyengítésére, végtére is eltávolítására. Ez a legfőbb kérdés: az iratokban olvasott államok – USA, Anglia, Izrael – ténylegesen játszhattak-e szerepet a májusi eseményekben. Az elnök politikája hogyan és miért kaphatott végzetes léket a párizsi májussal, mely országok húztak hasznot belőle, és miként. Ennek a szemszögnek rendeltük alá a francia diplomácia vizsgálatát, és így végül kikisérjük de Gaulle-t a hatalomból.

4) Nagyon érdekes feltételezés, hogy Kína is szerepet kaphatott a májusi lázadás hátterében. Kína esetében leginkább a maói eszme világhatalmi törekvéseinek diadalra juttatása állhat a háttérben, amelynek ekkor fő célja, hogy átvegye a szovjetektől a kommunista tábor irányítását, hiszen a kulturális forradalom is elsősorban a „kinai Hruscsov” ellen zajlott. A szovjet vonalat képviselő Francia

Kommunista Párt (FKP) gyengítésére is kiválóan felhasználható volt számukra a párizsi lázadás. Miközben Franciaország azon kevés állam egyike, amely elismerte hivatalosan a kommunista Kínát, sőt az atomfegyverkezésben elfoglalt álláspontjuk is közel állt egymáshoz, így nem kell azon csodálkozni, hogy a gaulle-ista külpolitika megváltozása nem igazán állt Kína érdekében, így mégis úgy kell intézni, hogy ne romoljanak drámaian a két ország kapcsolatai.

5) A bipoláris világ bármely kérdése megkerülhetetlen a Szovjetunió nélkül. A *détente-entente-coopération* politikáját kezdeményező francia diplomácia tálcán kínálta a lehetőséget a szovjeteknek, hogy elfogadottabbá tegyék a rendszerüket a világban, akár terjesszék is azt, miközben a technológia lemaradásukat is enyhíthetik. Sőt, CHRISTIAN GIRAUD azt állítja, hogy egyenesen a szovjetek mentik meg a Tábornok rendszerét a számukra kedvező külpolitikája miatt. Ezt a kérdést is igyekszünk körbejárni.

6) Ugyanakkor az a kérdés is felmerül, hogy nyert-e egyáltalán valaki de Gaulle eltávolításával, hisz a gaulle-izmus nemcsak tovább él, hanem 1958 óta *Mitterrand* időszakát leszámítva folyamatosan kormányon van. Így inkább arra gondolhatunk, hogy egy atlantistább, Amerikának kedvezőbb politika kialakítását szerették volna elérni, mert közben arra is figyelni kellett, hogy a kommunisták se jussanak túl közel a kormányzáshoz.

IV. KUTATÁSI EREDMÉNYEK

A kitűzött célt illetően, hogy mennyire volt szerepe 1968-ban a párizsi események háttérében a titkosszolgálatoknak, megnyugtató választ még mindig nem adhatunk. Kétségtelen azonban, hogy a titkosszolgálatok mindenképpen kihasználták a lehetőséget arra, hogy a Tábornok helyzetét megrendítsék, és az is kétségtelen, hogy a Tábornok júniusi győzelme elsöprő, de politikai karrierjét tekintve „pürrhoszi” volt. A dolgozat nagyobbik részét, a külpolitikai elemzés teszi ki, amely a korábbi fejezetek nélkül nem lenne érthető.

1) A '60-as évek népe nyitottságot és újabb ipari forradalmat szeretett volna. Az V. Köztársaság viszonylagos jólétet teremtett, ahol a személyi hatalommal működő demokráciát elfogadták, ezt mutatták a választási eredmények 1969-ig. A társadalomban csökkent a mezőgazdaságból élők száma, a polgárság gyorsan nőtt, olyan új típusok jelentek meg, mint a menedzser, aki már az igazi fogyasztói társadalom embere. Az átlagember ezt a változást saját korában nem jól élte meg. Itt is az emberi jogok korlátlan megvalósítását kívánják. A tiltakozók között a lányok, nők döntő szerepet játszanak, az emancipációs mozgalom átütővé válik. A tiltakozók közti „szerződés” az egyetemeken a nemek kérdése, a tekintélyellenesség, Vietnám utálata. De Gaulle az FKP-val együtt Amerika-ellenes, társadalmi és kulturális konzervativizmus jellemzi. A cenzúrától sem riad vissza. Félnek a társadalmi megújulástól, ami itt a drog, a szex, a rock jelképez, illetve azok politikusok, akik a

bipoláris világban nem igazodnak a két szuperhatalom közül egyikhez sem. Párizsban nincs lövöldözés, nincsenek halottak; sérültek, sebesültek vannak, de ez csak jeladás a társadalomnak. Valószínű, ha a rendőrség kevésbé ügyetlenül nyúl a tömeghez, akkor a mozgalom sem ért volna el több millió embert. A felforgatás, az utcai káosz erre a válasz, de soha nem támadták az államhatalom szimbolikus épületeit – pl. Élysée, Matignon, Bourbon-palota stb. –, az erre utaló felhívások soha nem valósultak meg. Nem volt igazi politikai motiváció, inkább eszmei, életmódbéli változást akartak a tüntetők. Lényegében egy új világ bontakozott ki a barikádok mögött, az elfoglalt üzemek, középiskolák, hivatalok, egyetemek ezért jöttek létre, nem pedig védelmi célból, ahonnan fegyverrel harcolnak a hatalom ellen, gondoljunk az Odéon szerepére májusban. A diákmozgalmak csak katalizátorként értelmezhetőek, az egész csak egy szabadabb élet megteremtésére irányult. A számtalan politikai csoportoska taglétszámánál fogva is kevés lenne egy ilyen mértékű utcai mozgalom beindítására, a hatalom ballépéseiről – mennyire volt tudatos vagy véletlen – nem tudunk állást foglalni, miként a titkosszolgálati információkat sem ismerjük. Azonban láttuk azt, hogy a számtalan irat és egyéb közvetett bizonyíték utal arra, hogy a diákcsoportokat kívülről is támogatták, netán ösztönözték.

2) Franciaországban 1968 krízise azonban nem a gaulle-izmus krízise, hanem az ipari világ problémája. Munkában, tudatban túl gyorsak ezek a változások. Mivel itt a legmerevebbek a struktúrák, ezért itt voltak a legerősebbek a megmozdulások. A merev struktúra

miatt volt a robbanás, de alapvetően az ipari társadalom átalakulása zajlik, ami civilizáltabb formában folytatódik majd, helyet adva a vitáknak. De Gaulle az elmúlt években hibái ellenére rendelkezik valós intuíciókkal. Sok mindent megértett s tőle nem várt módon támogatott bizonyos folyamatokat: dekolonizáció, katonai szövetség felbontása az USA-val, vagy a participation. Történelmileg de Gaulle üzenete értékes marad, módszerei azonban egy másik korból valóak.. A belpolitikai válság tehát meglepetés volt, de a francia folyamatok nem indokolták ezt az aktivitást, igazából a munkások okozták a bajt, akik felismerték, hogy kiharcolhatnak fizetésemelést és számukra kedvező anyagi javakhoz juthatnak hozzá, ami azonban hosszabb távon a francia gazdaságot igencsak megviselte. A mozgalom hevesége megijesztette a franciákat, akik ismét a megbízható emberhez fordultak: a rend helyreállításához még de Gaulle kell, de a jövőhöz az utca már mást kíván. Külpolitikai téren pedig a nyugati szövetség várta azt, hogy másként alakulnak majd a dolgok.

3) A dolgozat bebizonyította, hogy elemezve az említett országoknak – USA, Anglia, Izrael – Franciaországgal való viszonyát, mindnek érdekében állhat a zavargásokat saját céljaik érdekében felhasználni, netán ösztönözni. Megítélésünk szerint mindannyian szerepet játszhattak valamilyen szinten a mozgalomban, de nem volt céljuk az idős elnök megbuktatása, mert a túlzott káosz a szovjet fenyegetés fényében túlságosan veszélyes lett volna. De Gaulle-t már ismerték, és azt is tudták, hogy Pompidou személyében van alkalmas utód. Azt is tudták, hogy a baloldali ellenzék csak a kommunistákkal együtt kerülhet kormányra Franciaországban, hiába vannak talán

könnyebben kezelhető baloldali politikusok. A kommunisták kormányra kerülése a hidegháború idején mindenképpen a létező legrosszabb lenne a demokratikus országoknak. Rendet tekintélyénél és hitelénél fogva csak az elnök csinálhatott, akit azonban mérsékelni kellene. Erre a sztrájkokból fakadó gazdasági kényszerpálya kijelölésével nyílt mód, és mivel ez lényegében de Gaulle addigi *grandeur*-jének feladását hozná magával – Csehszlovákia pedig a keleti enyhülést dönti porba – a Tábornok bukása elkerülhetetlen. A referendummal szinte önmagát buktatja meg. Tulajdonképpen de Gaulle politikájának megváltoztatása éppen annyira állt érdekükben, hogy nekik könnyebb legyen, de mindenki tudta, hogy Franciaország nem lép ki és reálisan nézve nem is tud kilépni a nyugati szövetségből, a játszótér keretei adottak, és a Tábornok számára is kiderülhetett, hogy nem képes túllépni a kerítésen (pl. Nassau, Glasboro). Ezért nem állt feltétlenül érdekükben minden áron megszabadulni a Tábornoktól, de annyira megérhette belépni, ösztönözni a párizsi eseményeket, hogy a Tábornok szabadabb mozgásterét szűkítsék, illetve felgyorsítsák az idős elnök távozását, hiszen mandátumának 1972-es lejártáig még messze volt.

4) Kína is állhat a májusi események mögött. A diákcsoportok kínai telefonszámlái alátámaszthatják ezt a feltételezést. Mao a mozgalmat alapvetően arra használta fel az egész világon – így Franciaországban is –, hogy bírálja a szovjet vonalat követő kommunista pártokat, csoportokat. Az FKP ezek közé tartozott, míg a diákmozgalomban megalakult és megszerveződött csoportoskák között számtalan inkább a maoizmussal szimpatizált. Nyilván ez

ösztönözhetette a kínai vezetést arra, hogy támogassa a diákokat, de nem volt feltétlen cél a Tábournok rendszerének megdöntése, hiszen Franciaország éppen azon kevés ország közé tartozott, akinek volt diplomáciai kapcsolata Kínával. Különbösen is számtalan érv szólt a külpolitikai törekvések azonossága miatt de Gaulle mellett (pl. atomsorompó ellenzése). Ugyanakkor Kínát zavarhatta a „keleti nyitás” politikája, mivel a szovjeteket tekintették első számú partnernek Párizsban. Ebben versenyhelyzetet lehetett volna teremteni, ha Kína megfelelő befolyást szerez valamilyen módon a francia politikai életben, ez már indokolhatja Kína támogatását. A másik indok Vietnám lehetett. A Párizsban zajló Vietnám-tárgyalások Mao szándékai ellen voltak. Mao ekkor nem akart békét. A vietnámi tárgyalások megzavarásának szándéka, ellehetlenítése mindenképpen célja lehetett, ami indokolhatja a mozgalom háttérben való részvételét. Sőt, ha azt vesszük, hogy tulajdonképpen az egyetemi maoista csoportok jelentős szerepet játszanak az események elindításában, akár Kínára is gondolhatunk, mint felbujtóra.

5) A szovjetek érdeklődése a NATO-kilépés után láthatóan csökken Franciaország iránt, de a Tábournok megmentése miért állt volna az érdekükben? A kommunisták szovjet, míg a polgári baloldal atlantista politikát kívánt folytatni. A Tábournok az amerikai befolyás ellen folyamatos harcot hirdetett, és mivel a NATO-t is bomlasztja, így a szovjetek elismerését kiváltotta. A „keleti nyitás” azonban már óvatosságra készítette a szovjeteket, a nemzeti függetlenségi politika – amihez a szovjetektől remélte a nyersanyag és energiaszükséglet

biztosítását az Atlanti-óceántól Urálig terjedő Európában – nehogy követőkre találjon a „béketábor” országaiban. Az FKP kordában tartása, majd némileg váratlan veresége – és de Gaulle erősen kommunista ellenes kampánya – nem állt érdekében a szovjeteknek különösen annak fényében, ha netán helyükre a „kínai” kommunizmus kerülne. A szovjet érdek leginkább a francia külpolitikai irány megőrzése volt, amit viszont a Tábornok személye garantált, így érthető lenne, ha a szovjetek nem kívánnák de Gaulle bukását. A szovjeteknek igazából nem valószínű, hogy részt kellett venni az eseményekben, mert igazán előnyük nem vált belőle, de Gaulle hatalmon maradásához pedig a Tábornoknak nem volt szüksége rájuk, mint az események bizonyítják.

6) A májusi események következtében történő lemondása nem lett volna méltó hozzá. Május után csak a belső reformok adtak volna új lehetőséget. A külpolitika a gazdasági nehézségek miatt –ebben nagy szerepe van a májusi sztrájkoknak és béremeléseknek – az eddigi vonalon nem folytatható. A Tábornok valójában ezt a kudarcot, ami a politikai realitásból eredt, nehezen viselte. Érezte, hogy a nemzetközi mozgástér beszűkült számára, és nem maradt más esélye, mint a belpolitikai fordulat elérése. Ez a terep jóval távolabb esett tőle, és minden törekvése ellenére a saját oldalának megosztottsága okozta a veszttét, amit természetességgel vett tudomásul. Így igazából Anglia járt jól, az atlanti feszültségek enyhülése, az EU integráció felgyorsulása miatt. A németek átvették a francia külpolitika helyét Brandt révén a keleti tömbben, míg Izrael fő partnere az Egyesült Államok lett. Az elnök bukása igazából Franciaország számára volt

rossz, mert kikezdetetlen személyisége, tekintélye, utódainak nem adattak meg, így a grandeur újjászületése is elmaradt, távozása pedig szükségszerű volt. Politikailag az ellenérdekelt hatalmaknak pontosan elég volt a Tábornok meggyengítése, és egy olyan a hatalmi eliten belüli új erőközpont kiépülése, amely a válság miatt bekövetkező nehézségek miatt jobban hajlandó együttműködni velük. De Gaulle utolsó kísérlete ennek az ellene irányuló, bel- és külpolitikai téren jól előkészített folyamatnak a megállítására a népszavazás volt, de ekkor már késő volt. Megítélésünk szerint a nemzetközi hálózatok részvétele nagyobb nyomattal jelentkezik az eseményekben, mint azt gondolnánk, de Gaulle távozásával egy erős rivális kerül ki a politikából.

PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK

KOVÁCS ÖRS: Az 1968-as párizsi diákmozgalom háttere

http://www.archivnet.hu/politika/az_1968as_parizsi_diakmozgalom_hattere.html 5 (2010)

KOVÁCS ÖRS: Az 1968. májusi válság Franciaországban – Diákok forradalma?

http://www.archivnet.hu/politika/az_1968_majusi_valsg_fraciaorszagban.html?oldal=1 1 (2011)

KOVÁCS ÖRS: Chronologies divergentes. Parentés et différence dans la chronologie historique en France et en Hongrie In: *Les deux Europes*. (Szerk: DELSOL, Chantal – BOTOS Máté), Sandre, Paris, 2007 pp. 43-64